

Patsasretki Hämeenlinnan keskustassa

eri lähteistä mm. Hämeenlinnan taidemuseon sivustolta, koonnut Jorma Railio, päivitetty 26.2.2025
(tarkistamaton)

Reitti ja kohteet

1 Kumppanuustalo ja Reska – Saaristenkatu -> Raatihuoneenkatu

Nuoruus on variaatio Viktor Janssonin Convolvulus-aiheesta (Convolvulus on kiertokasvien eli kansanomaiselta nimeltään elämänlangan tieteellinen nimitys). Jansson teki vuodesta 1929 lähtien useita nuorta naista esittäviä veistosluonnoksia. Yhteistä näille teoksille on hienostunut, klassismiin pohjautuva pelkistetty ja dekoratiivinen ilmaisu. Näissä töissä mallina oli taiteilijan tytär Tove Jansson. Patsaan takana on nykyinen Kumppanuustalo, jossa aiemmin (1900...1918) on ollut ensin venäläisten sotilaiden ortodoksikirkko, 1923 kirkon tornit kaadettiin ja rakennukseen tuli kaupungin kirjasto aina 80-luvun alkupuolelle.

Kumppanuustalon viereisessä pikku puistossa on kesäkuussa 2019 paljastettu Tiina Torkkelin lotta-aiheinen ”Sota ja rakkaus”. Se esittää eläinlääkintälottaa ja hevosen päätä. Lotan sylissä on hevosenkengistä koottu symbolinen pallo. Teoksen materiaali on sinkittyä kierrätysmetallia. Lue lisää Wikipediasta https://fi.wikipedia.org/wiki/Sota_ja_rakkaus

Saaristenkadun puolella lähellä Reskan kulmaa on Uno Cygnaeuksen muistolaatta. Cygnaeuksen muistokivi on Kaurialassa, siirretty syksyllä 2022 Torikadun varrelta uuden koulurakennuksen edustalle Brahenkadulle.

Raatihuoneenkadun kävelykadun uuden osan suunnittelu aloitettiin vuonna 1999. Kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 9.6.2003 tilata kävelykadulle Pertti Kukkoselta veistoksen. Kohtaaminen sijaitsee keskellä uutta kävelykatua, sen korkeimmalla kohdalla. Suurikokoinen betoniveistos rakentuu kahdesta toisiinsa nojautuvasta kappaleesta, jotka on sijoitettu samasta materiaalista valmistetulle jalustalle. Läheisen talon seinällä on arkkitehti Armas Lindgrenin muistolaatta, ja lähempänä Kasarmikadun kulmaa kadun pintaan toteutettu Linjaali-teos (Marjukka Vainio ja Riitta&Olli Jalonen, 2004).

2 Sibeliuksen jalanjäljillä Raatihuoneenkatu -> Kasarmikatu -> Hallituskatu -> Sibeliuksenkatu

Sibeliuksen aiheen alkuun: Hallituskadulla ohitamme Sibeliuksen syntymäkodin. Tästä voi myös katsoa Hallituskatua moottoritien suuntaan ja huomata, miten kaupungin kadut ovat aikojen kuluessa leventyneet. Syntymäkodin siirtoa on julkisesti ehdotettu aina silloin tällöin, uutisoipa Hämeen Sanomat 1.4.2015 talon siirrosta Goodmanin edustalle Turuntielle – aprillipäivän uutinen sai liikkeelle runsaasti uteliaita, vakioselitys oli ”mä tulinkin katsomaan menikö kaverit halpaan”

Aloite Jean Sibeliuksen patsaan saamiseksi Hämeenlinnaan tehtiin ensimmäisen kerran vuonna 1936. Sibeliuksen kuitenkin itse suhtautui hankkeeseen vastahakoisesti. Sibeliuksen kuoleman jälkeen vuonna 1957 Hämeenlinnan kaupunginhallitus nimesi patsastoimikunnan. Valtakunnallinen veistoskilpailu julistettiin vuonna 1961. Ensimmäisen palkinnon saivat kuvanveistäjät Heikki Nieminen ja Kain Tapper. Patsastoimikunta ehdotti tilattavaksi Tapperin työn ”Kasvumiljöössä”. Juhlallinen paljastustilaisuus pidettiin

Sibeliuksen syntymäpäivänä 8.12.1964. paikalla mm Urho Kekkonen puolisoineen

Miksi Sibelius on selin Lyseoon? Sibelius oli vakaasti sitä mieltä että koulu on haitaksi musiikki ym harrastuksille. Jäipä Janne kerran luokallekin. Vastaus kysymykseen on kuitenkin toinen: puiston länsipuolella Sibeliuksenkadun ja Birger Jaarlin kadun kulmassa sijaitsi Sibeliuksen nuoruuden koti, jota kohti patsaan katse suuntautuu. Varsin uudessa muistolaatassa on yhä hassu virhe englanninkielisessä tekstissä – väittää että Sibelius asui juuri siinä talossa (joka rakennettiin 1900-luvun lopulla! Tekeväälle sattuu, tekstin korjaus on eräiden tietojen mukaan ollut vireillä jo ainain vuodesta 2021). Sibeliuspuiston infotaulussa on kuva talosta.

Puistossa aivan infotaulun vieressä on myös Uhrikivi, jonka laatassa on teksti: "Siirretty Hattulan Ihalemmen kylän Toukolan maalta. Lain suojaama muinaisjäänös."

Lyseo on monen tunnetun henkilön opinahjo. Nykyinen päärakennus on valmistunut vuonna 1888, siis vasta Sibeliuksen kouluaikeiden jälkeen. Sibeliuksen lisäksi ovat koulua käyneet mm jo mainittu J.K.Paasikivi, hilpeät luokkakaverukset Eino Leino ja Larin-Kyösti, E.N.Setälä, Jukka Rangell ja monet muut. Monta muistolaattaa on kiinnitetty lyseon seinustalle, Eino Leinolle on toinenkin laatta, sivummalla Niittykadulla. Eino Leinon katu taas on aivan toisaalla Kaurialassa. Kukahan saa seuraavaksi muistolaatan Lyseon seinään?

3 Summan taistelun muistomerkki, vanhan lyseon muistolaatta, Palanderin talo

Sibeliuspuisto -> Sibeliuksenkatu -> Lukiokatu

Aimo Tukiaisen jyhkeä Summan taistelut -sankaripatsas talvisodan uhrien muistolle. Hämeenlinnan taidemuseon sivuilta: "Veistos muodostuu kahdesta vastakkain olevasta massasta. Niiden välissä on pienempiä lohkareita, jotka kuvaavat tulilinjaa. Alkuvuosina tulilinjaa sisään oli asennettu valaistus. Muistomerkki oli tarkoitus valmistaa kivistä, mutta lopulta päädyttiin pronssiin. Veistokseen liittyy jalusta ja syvennys...". Muistomerkki paljastettiin talvisodan päättymisen 25-vuotispäivänä 13.3.1965. Summan taisteluihin talvisodassa osallistunut Jalkaväkirykmentti 15 perustettiin samassa korttelissa sijainneessa koulurakennuksessa – rykmentin sotilaat olivat kotoisin pääosin Hämeenlinnan, Turun ja Porin seuduilta.

Jokseenkin veistosta vastapäätä on yksikerroksisen vanhan talon seinustalla vaatimaton Lyseon muistolaatta. Ensimmäinen suomenkielinen normaalilyseo, Hämeenlinnan Normaalilyseo, aloitti toimintansa vuonna 1873. Alkuvuosien oppilaista mainittakoon Jean Sibelius ja J.K.Paasikivi. Muistolaatan paljasti Lyseon Entisten Oppilaiden yhdistys. Paljastamistilaisuus kuului syyskuussa 2003 vietetyn Lyseon 130-vuotisjuhlan ohjelmaan. Tapausta oli juhlistamassa mm. sanoittaja, kirjailija Vexi Salmi, joka juhlan yhteydessä valittiin Vuoden lyseolaiseksi.

Samassa korttelissa, puutalon seinässä Lukiokadulla, on Armas Launisen muistolaatta.

Armas Emanuel Launis oli suomalainen säveltäjä, kansanmusiikintutkija, musiikinopettaja, kirjailija ja toimittaja. Armas Launis syntyi Hämeenlinnassa 22.4.1884 ja kuoli Nizzassa Ranskassa 7.8.1959.

Musiikintutkija ja tohtori Armas Launis sävelsi yhteensä kymmenen oopperaa, joissa kaikissa oli hänen oma librettonsa. Tunnetuimpina lienevät Seitsemän veljestä ja Kullervo.

Lukiokadulla, Linnankadun kulmassa lyseota vastapäätä, on vuodesta 1995 asti museokäytössä toimiva Palanderin talo, jonka seinässä on parikin muistolaattaa ajalta, jolloin rakennuksessa toimi ensin Etelä-

Hämeen Suojeluskuntapiirin esikunta ja sodan jälkeen Hämeenlinnan sotilaspiirin esikunta. Hämeen Sanomat uutisoi 1.4.2009 (tai 2010?) alppihihtäjä Kalle Palanderin muuttavan esi-isiensä kotitaloon ja pitävän ovet auki yleisölle. Harmiton aprillipäivän juttu sai taas ihmisiä liikkeelle.

4 Kirjasto, ja edelleen rantaan – ja hiukan Vanajaveden toisellekin puolelle

Lukiokatu -> Arvi Kariston katu -> (Viipurintie, Mahlianpuisto) -> Palokunnankatu

Kirjasto valmistui 1983 ja sen laaja remontti valmistui etuajassa syksyksi 2020, joskin vielä vuoden 2021 puolella jouduttiin tekemään korjauksia. Kirjaston edustalla on sen valmistujaisiin pystytetty Kullervopatsas. Veistos kuvaa Kullervo Kalervonpojan neidonryöstöä. Tekijä Nina Terno sanoo halunneensa sisällyttää teokseen keväistä tunnelmaa, teos on optimistinen, mutta mukana on häivähdys Kullervon tarinan myöhempää tragiikkaa.

Hiukan mielikuvitusta käyttäen voisi kuvitella maailman lyhyimmän näytelmän ”Kullervon kirous” juuri tänne: Neito pääsee Kullervon otteesta ja lähtee karkuun, Kullervo lähtee perään Lukiokadun yli, kompastuu juostessaan reunakiveen ja kiroilee äänekkäästi kun neito pakenee Rauhankatua eteenpäin.

Kirjaston ja rannan välissä on Maaherranpuisto, jossa on pyörivä puiston vihkimisen muistokivi vuodelta 1997. Satamaa ympäröivässä Laivarannanpuistossa on 1920-luvun puolivälistä peräisin oleva Into Saxelinin veistos 'Herääminen' sekä Olavi Sahlbergin suunnittelema lumpeenlehden muotoinen vesiallas suihkulähteineen. Rantareitin varrella on kaikkiaan ainakin 15 patsasta, muistolaattaa ja muuta muistomerkkiä, tässä selostuksessa niistä käsittelemme vain osan.

Hallituskatu 1:n seinustalla matalassa kauppasassa on kirjailija Matti Kurjensaaren muistolaatta, paljastettu kirjailijan vielä eläessä. ”Joidenkin kaupunkilaisten keskuudessa aiheutti tyytymättömyyttä muistolaatan hankkiminen elossa olevalle henkilölle, jonka elämäntyön ansioita ei ollut vielä perusteellisesti punnittu” (Taidemuseon sivuilta).

Vanajaveden toisella puolen on Islantilaisen naistaiteilijan Rurín ympäristötaideteos Time Concrete , rannalla lähellä hotelli Vaakunaa. Teos koostuu kuudesta betoniin valetusta osasta, jotka tuovat mieleen raunioituneen rakennuksen ja sortuneet pylväät. Partek Oy on valanut veistoksen erikoissekoitteisesta betonista.

Hämeenlinnan Taidemuseon pihalla seisoo Pekka Kauhasen Askel-sarjaan kuuluva Huojuva askel vuodelta 1990. Museon edustalle Viipurintien varteen pystytetty Vasikanjuottaja on Hämeenlinnan kaupungin ensimmäinen julkinen veistos. Teos tilattiin kuvanveistäjä Aukusti Veuroelta vuonna 1946 Hämeenlinna-Seuran taidejaoston näyttelyssä olleen Veuron kipsiluonnoksen mukaan. Vasikanjuottaja jäi Veuron viimeiseksi teokseksi. Hänen teoksiaan löytyy myös muualta Hämeenlinnasta: Ahveniston hautausmaan sankaripatsas ja Larin-Kyöstin syntymäpaikan muistomerkki Tampereentien varrella. Hänen poikansa Jaakko Veuro toteutti vastarannalle Ystävydenpuistoon reliefimäisen pronssiveistoksen Hämeenlinna ennen ja nyt. Veistos muodostuu kolmesta päällekkäin asetetusta laatasta, joihin on kuvattu Hämeenlinnan elämää ja elinkeinoja. Puiston jälkeen Arvi Kariston kadulla on punatiilinen hiljattain asuintaloksi saneerattu vanha panimorakennus, jossa toimi aikanaan Kultakeskus, joka valmisti Helsingin olympialaisten mitalit vuonna 1952 – tästä rakennuksen kulmassa muistolaatta.

Kun Ystävydenpuistosta jatkaa matkaa Palokunnankadulle ja Rauhankadun kulmaan, niin eteen tulee Höyhensaarena tunnettu kulmatalo, jossa moni kaupunkilainen on syntynyt. Rauhankatu 3:ssa, Paavonkulmassa, toimi vuosina 1929-1968 synnytyssairaala. Sen perusti Ensio Kurki-Suonio ja toiminta-ajatuksena oli antaa äideille – eikä pelkästään varakkaille äideille – mahdollisimman hyvää ja yksilöllistä hoitoa. Sairaalassa jopa käytettiin siihen aikaan hyvin harvinaista vierihoitoa.

6 Tori, kirkkopuisto... *Rauhankatu -> Raatihuoneenkatu -> Kirkkopuisto ja Tori -> Hallituskatu*

Rauhankatua ylös torin suuntaan ja sitten vasemmalle Raatihuoneenkadulle, Skogsterin taloa vastapäätä on lähes huomaamaton historioitsija Fritz Wetterhoffin muistolaatta.

Hämeenlinnan pääkirkon Raatihuoneenkadun puoleisella sivustalla on muistokivi Suomen sisällissodassa henkensä menettäneiden valkoisten muistoksi. Kysymys muistomerkin pystyttämistä oli ollut esillä jo vuodesta 1923, mutta muistomerkin hankinnasta päätettiin lopullisesti vasta vuonna 1928. Kirkon toisella puolella on Karjalaan jääneiden vainajien muistokivi (pystytetty 1954). Kirkkorinteen puolella 70luvulla purku uhan alla olleen Piparkakkutalon seinustalla on Albert Edelfeltin muistolaatta. Torin tuntumassa (Linnankatu ns. Kastellin kulma) on kuuluisan sisustussuunnittelijan ja muotoilija Antti Nurmesniemen muistolaatta.

Kirkon ja torin välissä on puistoalue, jonka keskellä on suihkulähde. Puiston toista puolta hallitsee runoilijana, Suomen kielen lehtorina ja suomentajana (mm Maamme-laulun nykyiset sanat, Väinö Stoolin tarinat sekä Shakespearen koko tuotanto) tunnetun Paavo Cajanderin rintakuva. Sen on veistänyt vuonna 1933 Alpo Sailo.

Larin-Kyöstin Seuran aloitteesta 1950-luvun lopulla heräsi ajatus pystyttää Larin-Kyöstille patsas runoilijan syntymä- ja kotikaupunkiin Hämeenlinnaan. Veistoksen tekijäksi pyydettiin Larin-Kyöstin läheinen ystävä kuvanveistäjä Mikko Hovi. Hovi tutustui Toripuistossa veistokselle aiottuun paikkaan ja piti sitä sopivana. Veistoksen valoi pronssiin taidevalaja Väinö Kärkkäinen Järvenpäässä. Juhannusaattona 22.6.1962 pidettiin Toripuistossa runoilijapatsaan paljastustilaisuus. Mikko Hovi kuoli pian sen jälkeen.

Larin-Kyöstin patsas herättää monia ajatuksia: katse on kääntynyt vanhan Kaupunginhotellin suunnasta kirkon suuntaan, olisiko edellinen ilta venynyt pitkäksikin, ehkä Eino Leinin ja kumppaneiden hilpeässä seurassa läheisessä Kaupunginhotellissa? Patsaasta, tietyistä kulmista katsottuna, saattaa löytyä yhdennäköisyyttä ainakin kahteen kuuluisaan patsaaseen: Auguste Rodinin Ajattelija (n 1900) ja Väinö Aaltosen Aleksis Kivi (1938), joiden keskinäiseen samannäköisyyteen sain tutustua Ateneumin Rodin-näyttelyssä keväällä 2016. Seuraavana keväänä seniorien Skotlannin-matkalla hämmästyin nähdessäni Glasgow'n vanhalla hautausmaalla teollisuusmies Charles Tennantin muistopatsaan – kuin ilmetty Aleksis Kivi, mutta veistetty ennen 1850-lukua! Taiteilijan vapaus...

Torin laidassa on Gunnar Finnen Ilvesveistos raatihuoneen ja entisen Suomalaisen Säästöpankin toimitalon välissä. Pylvään yläosassa on männynlatvaksi tyylitelty kapiteeliosa. Veistos pilareineen on arkkitehti Oiva Kallion piirtämän pankkirakennuksen tärkeä elementti ja liittyy pankin pääsisäänkäynnin portaalin kymmeneen reliefiin. Ilves-veistoksen kustansi Hämeenlinnan Suomalainen Säästöpankki 1920-luvulla. Ilves

on voimakkaasti tyylitelty. Pronssiin valettu pinta on kullattu ja siihen on tehty jälkiä, jotka muistuttavat ilveksen täplikästä turkkia.

Hallituskatu 16 portin luona on Vuoden 1863 kielireskriptin muistotaulu. Se paljastettiin 100-vuotismarkkipäivän kunniaksi 30.7.1963. Muistotaulun on valmistanut taiteilija Ahto Numminen ja siinä ovat tekstattuna venäjän- ja ruotsinkieliset lyhennykset kielireskriptistä sekä suomenkielinen asetus kokonaisuudessaan. Asetus ei tuonut suomen kielelle maan ykköskielen asemaa, mutta oli aikanaan iso askel siihen suuntaan.

Viereisessä talossa, nykyisen Tori Apteekin seinustalla, on Elias Lönnrotin muistolaatta. Lönnrot keskeytti juuri alkaneet opintonsa Porvoon kymnaasissa vuonna 1820. Hän muutti Hämeenlinnaan ryhtyäkseen kaupungin apteekin harjoittelijaksi. Aluksi uusi oppilas ei tehnyt edullista vaikutusta. Hänen vaatteensa olivat huonot ja hän oli kömpelö. Pian apteekkari kuitenkin huomasi Lönnrotin ahkeruuden ja lahjakkuuden. "Lönnrotin apteekki" sijaitsi kuitenkin puutalossa nykyisen Sibeliuksenkadun toisella puolella.

7 ,Vanha postitalo ja Nahkuriveistos ("Karvari") Raatihuoneenkatu -> Sibeliuksenkatu -> Palokunnankatu

Vanhan postitalon edustalla on pari vuotta sitten kovia kokenut "Karvari", josta Taidemuseon sivuilla tarina: "Elokuussa vuonna 1955 postitalon urakoitsijat julistivat kuvanveistokilpailun, jonka voitti Oskari Jauhaisen ehdotus. Oskari Jauhainen oli saanut idean veistokseensa Utajärvelle vuonna 1949 tekemänsä Yhteistyön monumentin kilpailuluonnoksen henkilöahmosta. Muistomerkki paljastettiin 5.7.1958. Veistos esittää voimakasta, nuorehkoa, mutta jo oppivuotensa ja kisällinäytteensä suorittanutta karvaria. Hän pitää toisella käsivarrellaan vuotia ja toisella kädellään nojaa työväliseensä, ns. strykkäysrautaan."

Vanhan kauppahallin paikalla Palokunnankadun ja Kasarmikadun kulmassa syntyi vuonna 1874 kirjailija, runoilija Hilja Haahti – toistaiseksi kaupungin ainoa muistolaatta naiselle.

Lopuksi

Patsaita, muistomerkkejä ja muistolaattoja on kaupungissa paljon muitakin – muistolaattoja kaikkiaan jo yli viisikymmentä, ja lisää tulee, uusin lienee sotilaskodin muistolaatta Birger Jaarlin kadulla Uppsala-taltoa vastapäätä. Muistomerkkeiksi voidaan väljästi tulkittuna laskea myös nimikkokatut ja -puistot (uusimpana Brahenkadun ja Rinkelinkadun risteyksen tuntumaan kesällä 2022 valmistunut Vexi Salmen puisto), jopa moottoritien päälle vuonna 2014 valmistunut kauppakeskus Goodman.

Tauno Palo syntyi Myllymäessä nykyisen nimikkoraittinsa varrella, talo on poissa mutta muistolaatta raitin ja Jaakonkadun kulmassa kertoo paikan. Alempana Hattelmalantien varrella Hotelli Punaportin edustalta löytyy todennäköisesti maamme suurin yhtenäisestä kivilohkareesta tehty monumentti. Kuvanveistäjä Matti Peltokangas kertoo Kevät-veistoksen kaarien symboloivan elämää. Punaisesta pallograniitista tehty jyrävä veistos paljastettiin yleisölle 13.10.1988. Nykyisen Koulutuskeskus Tavastian pihaa Myllymäen laella komistaa kuvanveistäjä Raimo Heinon Konerytmi.

Eureninkadun eteläpäässä on hiljattain kunnostettu Kummilan rakentajapatsas, Linnanpuistosta Kaupunginpuiston suuntaan mm Hämeenlinnan ensimmäisen kirkon muistokivi, ja vanhojen kasarmien seinustalla ja edustalla useitakin muistomerkkejä. Kaupunginpuistossa mm keisarin jalkautumisen

muistokivi, Aulangon puistossa Robert Stigellin Karhut- veistos, Asemanrannan alueella kiivastakin keskustelua herättänyt Pöölin kartio, ja niin edelleen. Vuoden 1918 muistomerkit ovat oma lukunsa, niitä on muutama kantakaupungissa mutta enemmänkin vanhoilla taistelupaikoilla lähinnä Tuuloksessa ja Hauholla.

Kaupungin sivuilta lisätietoa:

<https://www.hameenlinnantaidemuseo.fi/kohdekategoria/julkiset-teokset/>

<https://www.hameenlinnantaidemuseo.fi/kohdekategoria/muistolaatat-ja-kivet/>